

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนานวัตกรทางวัฒนธรรม
ในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร*
CULTURAL LEARNING MODEL FOR DEVELOPING CULTURAL
INNOVATORS IN THAI-RAMAN COMMUNITY (MON), BANG KRADI,
BANGKOK

ชุนวัฒน์ ปุงบางกระดี่¹, ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์², รักษิต สุทธิพงษ์³ และ ณัฐรินทร์ ปริงวงศ์กุลธรร⁴
Shunnawat Pungbangkradee¹, Panuwat Pakdeewong², Ruksit Suttipong³ and Nuttharin Pariwongkhuntorn⁴

^{1,2,4}วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

^{1,2,4}College of Management, University of Phayao, Thailand

³วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

³School of Education, University of Phayao, Thailand

Corresponding Author's Email: nuttharin.pa@up.ac.th

วันที่รับบทความ : 28 พฤศจิกายน 2568; วันแก้ไขบทความ 3 มกราคม 2026; วันที่ตอบรับบทความ : 5 มกราคม 2026

Received 28 November 2025; Revised 3 January 2026; Accepted 5 January 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อ
การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญ และ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง
วัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรทางวัฒนธรรม ในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ การ
วิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาองค์ความรู้
ทุนทางวัฒนธรรม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการ

Citation:

* ชุนวัฒน์ ปุงบางกระดี่, ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์, รักษิต สุทธิพงษ์ และ ณัฐรินทร์ ปริงวงศ์กุลธรร. (2569). รูปแบบการจัดการ
เรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนานวัตกรทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร.
วารสารส่งเสริมและพัฒนานาวิชาการสมัยใหม่, 4(1), 1637-1649.

Shunnawat Pungbangkradee, Panuwat Pakdeewong, Ruksit Suttipong³ and Nuttharin Pariwongkhuntorn.
(2026). Cultural Learning Model For Developing Cultural Innovators In Thai-Raman Community (Mon), Bang
Kradi, Bangkok. Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(1), 1637-1649.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

จัดการเรียนรู้ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรวม 11 คน ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้ผลิตผ้าสไบมอญ และผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรม จำนวน 3 คน และผู้ประกอบการท้องถิ่นที่สนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์สไบมอญ จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกผลการเรียนรู้จากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าสไบมอญ จำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ องค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญ และองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม และ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับกระบวนการจัดการความรู้และการคิดเชิงออกแบบ ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 กิจกรรมละลายพฤติกรรมและตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ขั้นที่ 2 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา และขั้นที่ 3 กิจกรรมออกแบบและพัฒนาซึ่งช่วยยกระดับจากผู้เรียนรู้วัฒนธรรมไปสู่การเป็นนวัตกรรมวัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมกับกระบวนการเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วมสามารถสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4 (SDG4) ผ่านการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมชุมชนของผู้เรียน

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, ทุนทางวัฒนธรรม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This study aimed to 1) investigate the body of cultural capital knowledge for learning management related to Sabai Mon, and 2) develop a cultural learning model for fostering cultural innovators in the Thai-Raman (Mon) community of Bang Kradi. A mixed methods design was employed, comprising qualitative research to examine cultural capital and participatory action research to develop the model. The study involved 11 participants: 3 elders and cultural knowledge holders, and 8 individuals interested in developing Sabai products. Research instruments included an in-depth interview and a learning reflection form. Data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: 1) cultural capital knowledge related to Sabai Mon can be categorized into two dimensions: specific knowledge of Sabai Mon and broader cultural capital of the community; and 2) the learning model consisted of three steps: Step 1 Cultural awareness and ice-breaking; Step 2 Cultural knowledge transmission; and Step 3 Design and development. This model supports the progression of participants from cultural learners to cultural innovators. The results suggest that integrating cultural capital with participatory learning processes can support Sustainable Development Goal 4 through contextually grounded learning models that strengthen learners' social and community-based cultural identity.

Keywords: Learning Model, Cultural Capital, Sustainable Development

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4 (SDG4: Quality Education) มุ่งเน้นการสร้างระบบการศึกษาที่ครอบคลุม เท่าเทียม และตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ (UNESCO, 2019) หนึ่งในแนวทางสำคัญคือการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมนั้นช่วยส่งเสริมทักษะความเข้าใจในรากเหง้าและตัวตนของผู้เรียน สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่สนับสนุนการบูรณาการการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระบือ เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะองค์ความรู้เรื่องผ้าสไบมอญ ซึ่งสื่อถึงอัตลักษณ์ ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สืบทอดมายาวนาน อย่างไรก็ตามจากการศึกษานำร่อง (Pilot study) พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องผ้าสไบมอญของชุมชนเริ่มเกิดการชะลอลง เนื่องจากจำนวนผู้รู้และผู้ผลิตเริ่มลดน้อยลงลงอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้ความรู้ดั้งเดิมมีความเสี่ยงต่อการขาดช่วงและสูญหายได้ในที่สุด ปัญหานี้สะท้อนถึงช่องว่างการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Learning Gap) ที่ต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาชุมชนเข้ากับระบบการเรียนรู้ยุคใหม่

ขณะเดียวกัน สถานศึกษาในพื้นที่ชุมชนบางกระบือ เช่น โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ยังไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบสำหรับส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม

เรียนรู้จริงจากปราชญ์ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญจึงมีกระจายอยู่ตามครัวเรือนหรือกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นในการออกแบบ “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม” ที่สามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) และแนวคิดการจัดการความรู้ (Nonaka & Takeuchi, 1995)

จากที่กล่าวมา การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม โดยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ เพื่อเสริมสร้างทักษะ คุณค่า และความเข้าใจในอัตลักษณ์แก่ผู้เรียน รวมถึงเป็นการสร้างโอกาสให้เยาวชนในชุมชนมีส่วนในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในครั้งนี้จะช่วยลดช่องว่างการเรียนรู้วัฒนธรรม สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนเป็นแนวทางสนับสนุนการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG4)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ที่สามารถถ่ายทอด สั่งสม และใช้เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมได้ (Bourdieu, 1986) ประกอบด้วย 3 มิติ คือ 1) ทุนทางวัฒนธรรมในตัวบุคคล เช่น ความรู้ ทักษะ และรสนิยมที่เกิดจากการอบรมสั่งสอนภายในชุมชน 2) ทุนทางวัฒนธรรมในรูปวัตถุ เช่น หัตถกรรม ศิลปะ หรือเครื่องแต่งกาย และ 3) ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน ซึ่งเกิดจากการยอมรับของสังคมหรือสถาบัน ทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนโครงสร้างและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจน โดยในบริบทของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ “ผ้าสไบมอญ” เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนทางวัฒนธรรมที่ผสานองค์ความรู้

ด้านศิลปหัตถกรรม ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคม (สุวัฒน์ชัย สุวดีผล, 2552) จึงเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงคุณค่าและการส่งต่ออัตลักษณ์สู่เยาวชนรุ่นใหม่

2. แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

แนวคิดการจัดการความรู้ มีบทบาทสำคัญต่อการรวบรวม วิเคราะห์ ถ่ายทอด และพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน โดย Nonaka และ Takeuchi (1995) ได้เสนอโมเดล SECI ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ร่วม 2) การแปลงความรู้แฝงให้เป็นความรู้ชัดแจ้ง 3) การผสมผสานข้อมูลและองค์ความรู้ให้เป็นระบบ และ 4) การนำความรู้ไปใช้จริง จนเกิดการเรียนรู้ใหม่ โดยโมเดลนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่หมุนเวียนต่อเนื่องและจำเป็นต้องการธำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบไป สอดคล้องกับ บุขกร วัฒนบุตร และคณะ (2566) ที่ระบุว่ากระบวนการจัดการความรู้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างพลังทางสังคม และช่วยให้การสืบทอดความรู้เชิงวัฒนธรรมเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืน

3. แนวคิดการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

แนวคิดการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหา สร้างแนวคิด และพัฒนานวัตกรรมวัฒนธรรมจากบริบทสังคมชุมชน โดยกระบวนการการคิดเชิงออกแบบนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ทำความเข้าใจปัญหาของผู้ใช้ (Empathize) 2) กำหนดปัญหา (Define) 3) ระดมความคิด (Ideate) 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) และ 5) ทดสอบและปรับปรุง (Test) (Tran, 2016) การประยุกต์แนวคิดการคิดเชิงออกแบบในงานวิจัย ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงรากวัฒนธรรมเข้ากับการออกแบบในโลกสมัยใหม่ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG4) ในด้านการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2019)

สรุป จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม โดยเมื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมดเข้าด้วยกันชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่ผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยกระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ผู้อาวุโส และผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้อาวุโส ผู้ผลิตผ้าสไบมอญ และผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรมไทย-รามัญในชุมชนบางกระดี่ จำนวน 3 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามเกณฑ์ คือ 1) อาศัยอยู่ในชุมชนบางกระดี่มาไม่น้อยกว่า 20 ปี 2) มีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับการผลิตสไบมอญ หรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง 3) ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน 4) สามารถสื่อสารภาษาไทยหรือภาษามอญได้ดี และ 5) มีสุขภาพกายและจิตที่เหมาะสมต่อการให้ข้อมูล

1.2 วิธีการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยประสานประธานชุมชนเพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ จากนั้นนัดหมายวัน เวลา และสถานที่เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.3 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) ข้อมูลทั่วไป และ 2) องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ ทั้งนี้ เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมไทย-รามัญและผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ผลการตรวจสอบพบว่า เครื่องมือมีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลจริง

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์แบบพบหน้า (in person) ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์เฉลี่ย 25-30 นาทีต่อคน โดยมีการบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม พร้อมขอความยินยอมก่อนการเก็บข้อมูลตามหลักจริยธรรมวิจัย

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและจัดหมวดหมู่ด้วยการเข้ารหัสล่วงหน้าแบบ Prior Coding ตามกรอบแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการท้องถิ่นและบุคคลที่สนใจในการสร้างสรรค์ผ้าสไบมอญ จำนวน 8 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ คือ 1) เป็นผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับผ้าสไบมอญ หรือ 2) มีความสนใจเกี่ยวกับการออกแบบ 3) มีความสนใจในการพัฒนาสไบมอญ และ 4) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการวิจัย

2.2 วิธีการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยประสานผู้ประกอบการท้องถิ่นและบุคคลที่สนใจในการสร้างสรรค์ผ้าสไบมอญ โดยติดต่อผู้นำชุมชนในพื้นที่และเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างโดยตรง

2.3 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบบันทึกผลการเรียนรู้กิจกรรมเชิงปฏิบัติการการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมผ้าสไบมอญโดยใช้แนวคิดการจัดการความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ มีลักษณะเป็นแบบบันทึกปลายเปิด ประกอบด้วย แบบบันทึกผลการจัดกิจกรรม 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กิจกรรมละลายพฤติกรรม ส่วนที่ 2 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ และส่วนที่ 3 กิจกรรมพัฒนาผ้าสไบมอญโดยใช้แนวคิดการจัดการความรู้ทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เครื่องมือได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผลการประเมินพบว่า มีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติจริง

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่จริง (on-site) ตามวันและเวลาที่นัดหมาย ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมโดยประมาณ 3 ชั่วโมง และมีการบันทึกภาพและเสียง พร้อมขอความยินยอมก่อนการเก็บข้อมูลตามหลักจริยธรรมวิจัย

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ความรู้ ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา พบว่า องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ 1) องค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญ และ 2) องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 องค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญ ของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่

ตารางที่ 1 องค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญของชุมชนและศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้

มิติ	องค์ความรู้	ศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้
1) ชนิดของผ้า	ดั้งเดิมใช้ผ้าฝ้ายและผ้าไหมธรรมชาติ ให้สัมผัสนุ่ม ระบายอากาศดี และมีความงดงามแบบดั้งเดิม ในปัจจุบันมีการใช้ผ้าโทเรและผ้าใยสังเคราะห์เพื่อเพิ่มความทนทาน	ใช้ในการเรียนรู้เรื่องพัฒนาการของวัสดุ คุณค่าทางวัฒนธรรม ความสะดวกสบาย มิติทางเศรษฐกิจ และความสมดุลระหว่างอัตลักษณ์กับความต้องการของตลาด
2) ลวดลายบนผ้า	ลวดลายดั้งเดิม เช่น ลายดาวล้อมเดือน ลายดอกพิกุล ลายดอกมะลิ ลายดอกมะเขือ ลายดอกลิลลี่ เป็นต้น แต่ละลายมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ ปัจจุบันมีการประยุกต์ทำตามจินตนาการและความต้องการของผู้ซื้อ	สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการ เช่น ให้ผู้เรียนอ่านความหมายจากลายผ้า ออกแบบลวดลายผ้าใหม่ที่ยึดโยงคุณค่าดั้งเดิม รวมถึงใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้เรื่องความเชื่อ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3) สีล้นของผ้า	ปัจจุบันมีการใช้สี เช่น สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีม่วง สีขาวและสีดำ โดยแต่ละสีมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผ้าแบบดั้งเดิมใช้สีย้อมธรรมชาติ ปัจจุบันมีการใช้ผ้าย้อมสีสำเร็จรูปมากขึ้น	นำไปสู่การจัดการเรียนรู้เรื่อง “ภาษาของสีในวัฒนธรรมมอญ” เปรียบเทียบสีย้อมธรรมชาติกับสีย้อมเคมี และเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย

จากตารางที่ 1 ผ้าสไบมอญเป็นผ้าที่ใช้ห่มปิดหน้าอกของสตรี โดยเฉพาะเพื่อใส่บาตร ทำบุญและนั่งในศาลาวัด สะท้อนความสุภาพ เรียบร้อย และความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนอย่างลึกซึ้ง

1.2 องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม ของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่

ตารางที่ 2 องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้

มิติ	องค์ความรู้	ศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้
1) ด้านอาหาร	องค์ความรู้ด้านอาหาร ได้แก่ ข้าวแช่มอญ, หมี่กรอบรามัญโบราณ, แกงฮะปั่วว-มะตาด, แกงรอนผักปริง, และขนมหวานโบราณ	ใช้กิจกรรมเรียนรู้งานบุญ ที่ผู้เรียนได้สังเกตการแต่งกายด้วยผ้าสไบมอญควบคู่กับการเตรียมอาหาร พิธี เช่น สงกรานต์ สารทมอญ เชื่อมโยงภาพลักษณ์การแต่งกายกับบทบาทของสตรีมอญในพิธีกรรม

มิติ	องค์ความรู้	ศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้
2) ด้าน ประเพณี	องค์ความรู้ด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ไทย-รามัญ, พิธีเล่นสละบัวทอย, พิธีรำผีมอญ (ยูนา), พิธีตักบาตรน้ำผึ้ง/ตักบาตรดอกไม้, พิธีสรงน้ำพระ/แห่พระโพธิสัตว์, พิธีกวนกายสารท, และพิธีกวนกาละแม	ประเพณีหลายประการกำหนดการแต่งกายชุดมอญ และผ้าสไบมอญเป็นส่วนหนึ่งของพิธี เช่น สงกรานต์ไทย-รามัญ และพิธีรำผีมอญ ช่วยให้สามารถออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้เรียนได้สังเกต แสดงบทบาทสมมติ และสะท้อนความหมายของผ้าสไบในบริบทประเพณีจริง
3) ด้าน ความเชื่อ	องค์ความรู้ด้านความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ (ผีป้าน้ำ), การถวายข้าวแช่ช่วงสงกรานต์, การสวมใส่สไบมอญในวัด, สีของผ้าสไบมอญ, และความเชื่อเรื่องอาหารในงานศพ	ใช้เป็นฐานในการเรียนรู้เรื่อง สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยสำรวจว่าเหตุใดจึงต้องสวมใส่ผ้าสไบมอญในวัด เหตุใดสีบางสีจึงสัมพันธ์กับกาลเทศะ และเชื่อมโยงไปสู่การคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับค่านิยม จริยธรรม และมารยาทเชิงวัฒนธรรมของชุมชนและสังคม
4) ด้าน ศิลปะ พื้นถิ่น	องค์ความรู้ด้านศิลปะพื้นถิ่น ได้แก่ วงดนตรีทะแยมอญ, การปักผ้าสไบ, การใช้ลวดลายมอญในการออกแบบ, การร้อยลูกปัด, การทำพวงมะหัด, และการทำธงตะขาบ	จัดการเรียนรู้เป็นห้องเรียนศิลปะมีชีวิต ที่ผ้าสไบมอญทำหน้าที่ทั้งเป็นวัตถุศิลปะและส่วนหนึ่งของการแสดง สามารถต่อยอดสู่การจัดการกิจกรรมเรียนรู้ที่ผสมผสานดนตรี การรำ และการออกแบบลวดลายบนผ้าสไบในกิจกรรมเดียวกันเพื่อฝึกทักษะการคิดเชิงออกแบบ

จากผลการวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 4 มิติ พบว่า ผ้าสไบมอญไม่ได้เป็นศิลปะที่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ฝังตัวอยู่ในระบบวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) ซึ่งใช้เป็นองค์ความรู้สำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

จากการวิจัยโดยการจัดการกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า สามารถออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก และสามารถสรุปผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนานวัตกรทางวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์สไบมอญ

ขั้นตอน	กิจกรรมหลัก	บทบาทของ ทุนทางวัฒนธรรม/ การจัดการความรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้ ของผู้เข้าร่วมจาก แบบบันทึกผลการเรียนรู้
ขั้นที่ 1 กิจกรรมละลาย พฤติกรรมและ ตระหนักรู้ทาง วัฒนธรรม	กิจกรรม “เรื่องเล่าจาก สไบมอญ” และ “ค้นหา ตัวตนผ่านลวดลาย” ให้ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ภาพ และออกแบบสไบมอญ	ใช้ทุนทางวัฒนธรรมสไบมอญ เป็นจุดตั้งต้นของการเล่าเรื่อง และการตีความเชิงสัญลักษณ์ ก่อเกิดการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างรุ่น	เกิดความเข้าใจรากเหง้า และความหมายของสไบมอญ เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง ผ้าสไบมอญและวิถีชีวิต และเกิดความภาคภูมิใจ
ขั้นที่ 2 กิจกรรม ถ่ายทอด องค์ความรู้ และภูมิปัญญา	การบรรยายและสาธิต โดยปราชญ์ชุมชน โดย ครอบคลุมทุนทาง วัฒนธรรม 4 มิติ และ ฝึกฝนการปักผ้าสไบจริง	ใช้กระบวนการจัดการความรู้ เชิงชุมชน (การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ สาธิต ลงมือทำ) เพื่อแปลงภูมิปัญญาแฝงให้ เป็นองค์ความรู้ที่จับต้องได้	เข้าใจขั้นตอนการผลิต เห็น การปรับตัวของภูมิปัญญาสไบ มอญ จากผ้าฝ้าย ผ้าไหม สู้ผ้า โทเร เกิดทักษะเชิงช่างและ ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะ
ขั้นที่ 3 กิจกรรม ออกแบบ และพัฒนา	ใช้กระบวนการคิดเชิง ออกแบบ 5 ขั้น ผู้เข้าร่วม ออกแบบลาย/รูปแบบ สไบมอญรูปแบบใหม่	ใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็น วัตถุดิบผสานกับการคิด เชิงออกแบบเพื่อพัฒนาสไบ มอญที่ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่	ได้พัฒนาทักษะการเข้าใจผู้ใช้ และคิดสร้างสรรค์ สร้าง ต้นแบบผลิตภัณฑ์สไบมอญ แบบใหม่ที่ผสานความดั้งเดิม

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ ผ้าสไบมอญของชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ 1) องค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญ และ 2) องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับผ้าสไบมอญทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สะท้อนให้เห็นว่าผ้าสไบมอญทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของทุนทางวัฒนธรรมตามความหมายของ Bourdieu (1986) ที่ประกอบด้วยทั้งทุนทางวัฒนธรรมในรูปวัตถุ คือ ตัวผ้า ลวดลาย และสีสันทัน และทุนทางวัฒนธรรมในตัวบุคคล คือ แบบแผนการใช้และการแต่งกายตามบริบทพิธีกรรมและจารีตของชุมชน

ในมิติขององค์ความรู้เฉพาะด้านผ้าสไบมอญ การที่ชุมชนกำหนดชนิดผ้า ลวดลาย และความหมายของสีอย่างชัดเจน เช่น การใช้ลายดอกพิกุล ดาวล้อมเดือน หรือการเลือกสีชาวดำสำหรับงานอวมงคล แสดงให้เห็นว่าผ้าสไบมอญมิใช่เพียงหัตถกรรม หากแต่ทำหน้าที่เป็น

“ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่บรรจุอัตลักษณ์และความทรงจำทางชาติพันธุ์ไว้บนผืนผ้า สอดคล้องกับงานของสุวัฒน์ชัย สวัสดิผล (2552) ที่ชี้ว่าเครื่องแต่งกายมอญเป็นสัญลักษณ์เชิงสังคม ซึ่งสะท้อนประวัติศาสตร์และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าจะเป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม

ขณะเดียวกัน การจำแนกทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนออกเป็น 4 มิติที่สัมพันธ์กับผ้าสไบมอญ แสดงให้เห็นว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับสไบมอญฝังตัวอยู่ใน “ระบบวัฒนธรรมที่มีชีวิต” ไม่ได้ดำรงอยู่โดดเดี่ยว หากแต่เชื่อมโยงกับอาหาร งานบุญ ประเพณีรำผี การแต่งกายเข้าวัด และศิลปะพื้นถิ่น เช่น การปักผ้า การทำธงตะขาบ และการร้อยลูกปัด โครงสร้างเช่นนี้สะท้อนแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu (1986) ว่าทุนทางวัฒนธรรมถูกผลิต ใช้งาน และตีความใหม่ภายในสังคมของชุมชน ผ่านปฏิบัติการประจำวันและพิธีกรรมร่วม

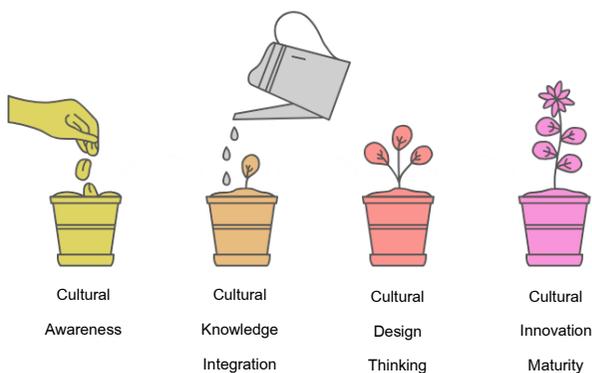
2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การละลายพฤติกรรมและตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา และ 3) การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดพัฒนาการทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันสะท้อนกระบวนการก่อรูปนวัตกรรมทางวัฒนธรรมในระดับปัจเจกและระดับชุมชน

ในขั้นแรก การใช้ผ้าสไบมอญเป็นจุดตั้งต้นการเรียนรู้เชิงความหมาย ทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงรากเหง้า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu (1986) ที่มองว่าวัตถุทางวัฒนธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสร้างความคิดเชิงวัฒนธรรม ในขั้นที่สองกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานการสาธิตและการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้ความรู้แฝงของปราชญ์ชุมชนถูกถ่ายทอดเป็นความรู้ชัดแจ้ง สอดคล้องกับ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ซึ่งเกิดขึ้นผ่านการปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และในขั้นที่สามการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ ช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการออกแบบผ้าสไบมอญ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tran (2016) ที่กล่าวว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนานวัตกรรม

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางวัฒนธรรมชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อเชื่อมกับการจัดการความรู้และการคิดเชิงออกแบบ สามารถต่อยอดเป็นโมเดลการเติบโตของนวัตกรรม แสดงดังภาพที่ 1 ซึ่งอธิบายพัฒนาการของผู้เรียนจากผู้เรียนรู้วัฒนธรรมไปสู่การเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม และขยายจากการถ่ายทอดและอนุรักษ์ไปสู่การสร้างสรรค่นวัตกรรมวัฒนธรรมในชุมชน

ภาพที่ 1 โมเดลการเติบโตของนวัตกรรมทางวัฒนธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยสะท้อนว่าชุมชนไทย-รามัญ (มอญ) บางกระดี่ มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งซึ่ง โดยมีผ้าสไบมอญทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของอัตลักษณ์และความเชื่อ สามารถใช้เป็นฐานสำหรับการจัดการเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ ผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมเกิดการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยเฉพาะการเข้าใจคุณค่าของผ้าสไบมอญ ผลการวิจัยนี้จึงมีส่วนสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4 (Quality Education) ในด้านการสร้างการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและเข้าถึงได้ **ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** 1) ผู้ประกอบการท้องถิ่นควรร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชน เพื่อร่วมต่อยอดและขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป 2) สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปบูรณาการในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในอัตลักษณ์ของชุมชน **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** 1) ศึกษาการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมผ่านการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์อื่นๆ เพื่อผลักดันเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนไทย-รามัญ

(มอญ) บางกระดี่ ให้เติบโตอย่างยั่งยืน 2) ศึกษาผลลัพธ์การเรียนรู้ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

บุษกร วัฒนบุตร, ตระกูล จิตวัฒนากร, วิโรจน์ หมั่นเทพ และ เกียรติ บุญโย. (2566). การศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(1), 267-276.

สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล. (2552). ทูทางสังคมกับการจัดการศูนย์เรียนรู้: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University Press.

Tran, N. (2016). *Design thinking playbook for change management in K-12 schools*. Retrieved November 12, 2025, from <https://static1.squarespace.com/static/57c6b79629687fde090a0fdd/t/58d3fa1e20099e1b0371a403/1490287182304/DESIGN+THINKING+PLAYBOOK.pdf>

UNESCO. (2019). *Global education monitoring report 2019: Migration, displacement and education - Building bridges, not walls*. Paris: UNESCO Publishing.